

Az összetört egész és töredékei

Turcsán Miklós festőművész képi világa

Turcsán Miklós a XX. századi festészet modern törekvéseinek híveként dolgozó művész: piktúrája csak a kereteket, az eszközöket vizsgálva kapcsolható a klasszikus hagyományokhoz. E munkásság, e művészi kifejezés, e festészeti jelenség értelmezéséhez mérlegre kell helyeznünk a kort, a mögöttünk hagyott évszázad utolsó harmadát és az új évezred első évtizedét, s a művészetföldrajzi környezetet: a magyar művészet ebbe a korba ágyazott helyzetét, és természetesen a művész indíttatásait, vonzódásait és eszményeit.

Az 1944-ben született, nyugat-magyarországi tájakon felnőtt, iskoláit már a hatvanas években Budapesten végző Turcsán Miklós termékeny pillanatban kezdte meg alkotói pályafutását: a hatvanas-hetvenes évek fordulóján. Ekkor súlyos, Európát megrázó történelmi események zajlottak, s a magyar művészetben is erőteljes erjedés indult meg; egyre erősebben éreztették hatásukat a nemzetközi művészeti kezdeményezések, és a fiatal, új szemléletű művészek fellépését sem fogadták már olyan szorosra zárt kapuk, mint korábban. Az addig elhallgattatott vagy periférián dolgozó mesterek, mint Gyarmathy Tihamér, Lossonczy Tamás, Martyn Ferenc ismét nyilvánosság elé léphettek, és a magányos csillag, Kondor Béla művészetének térhódítása mellett bemutatkozott a progresszív alkotói elveket valló, a budapesti-belvárosi tervezőintézet nevéhez kapcsolódó Iparterv-csoport is. A korábbi, úgynevezett szocialista realista művészetnek a kultúrpolitika által diktált és óvott egyeduralma megingott, oldódott az egyhangúság, s egyre nagyobb teret követelt magának az elvont, az elvonatkoztatott, az absztrakt, vagy általános megjelöléssel a nonfiguratív, a nem ábrázoló művészet.

Az elvont vagy nonfiguratív művészet nemcsak a magyar, hanem a nemzetközi, az európai művészetben is csekély múltú: a festészet több évszázados, egyenes vonalú történetét a XX. század első évtizedeiben törte csak meg, míg a magyar művészetben néhány magányosan dolgozó mester munkásságát követően, erőteljesebben csak 1945 után kapott teret. Mindez a befogadással, a fogadtatással is kapcsolatban volt: a korábbi konvenciókkal alapjaiban leszámoló új művészeti nyelv csak nehezen talált utat a közönség körében, és ez az idegenkedés tulajdonképpen napjainkig alig-alig változott. Vagyis Turcsán Miklós a nehezebb utat választotta, amikor a leképezés, a természetelvű visszatükrözés, az ábrázolás általánosan elfogadott, megszokott módszere helyett a tárgy nélküli művészet, az absztrakció alkalmazójaként és híveként lépett fel és építette fel festői életművét, amely immár négy évtizedes múltra tekinthet vissza: 1972 óta számos önálló kiállítást rendezett budapesti és vidéki kiállítóterekben és múzeumokban, és korántsem véletlen, hogy külföldön elsősorban Franciaországban, illetve Párizsban kaptak elismerést munkái.

A közelmúlt alkotóperiódusában született képegyüttesét szemlélve teljes bizonyossággal megállapíthatjuk, hogy végső soron – az új, a modern szemlélet

ellenére – most már hagyományosnak minősíthető elvont táblaképekkel állunk szemben, már ami a formátumot, a műformát illeti: a fal síkja elé függesztett, sík felületre festett, középmeretű, álló vagy fekvő téglalap-formába foglalt, olajfestékkel farostlemezre és papírra rögzített kompozíciókkal szembesülhetünk. Máris elbizonytalanodunk azonban akkor, ha a művek pontos leírására kell vállalkoznunk, és akkor még a tartalmi mozzanatokról, a jelentésekről, a festői kifejezések lényegi elemeiről nem is szóltunk. Ugyanis a klasszikus festői eszmények értelmében megjelenített, a perspektíva szabályai szerint felépített hagyományos, megszokott kép-tér itt, az elvont festészetben véglegesen elveszett és határtalanná, szédítő mélységűvé alakult: kitágultak a dimenziók, és szabaddá, öntörvényűvé váltak a megjelenített dolgok és motívumok is. Nincs valóság-kontroll, nincs beazonosítási lehetőség, nincs lehetőség az olyan mintha kezdetű magyarázkodásra. Talán annyi konkretizálható még a bizonyosságok reményével, hogy Turcsán Miklós a valóságelemekről távol, vagy néha valamilyen alakszerűséget mintegy sejtésszerűen megidézve, de inkább a képi-festői elemekben rejlő, a formák, a színek, a vonalak és a felületek kifejezőerejéből kibontakoztatható érzéki jelekre és jelentésekre, vagy még inkább: festői jelenségekre alapozza képeit. Számos művén jelenik meg egymás mellett a szabályos és a szabályozatlan, a geometrikus jellegű és az egzakt módon meghatározhatatlan motívum: egyenes vonalak, vonalhálók, körívek, félkörívek, ékformák bukkannak fel, teremtenek valamifajta vizuális támpontot, hogy aztán mindent magával ragadjon a festői kavargás, a kompozíciókat átható áramlás, látszatszerű mozgás és lüktetés.

Már-már úgy érezzük, hogy a végtelen térben, az öntörvényű formák, az ismeretlen és az ismert alakzatok sodrásában nincs egy biztos pont, s a festői áradásban nincs egy megbízható rendszer, de aztán szemünkkel bejárva a részletek hallatlan gazdagságából felépülő képmezőt, átélve a visszafogott, tartózkodó árnyalatokból szervezett, érzékeny kolorit által tolmácsolt festői atmoszférát, egy különös megérzésekre hangolt, dús emóciókkal áthatott, meditatív, meditációra ösztönző világ nyílik meg előttünk. Ebben a festői univerzumban lágy érzelmek és heves indulatok viaskodnak egymással, a tudatos építés törekvése áll harcban a rendet szétzilálni igyekvő aspirációkkal, az organikus keresi az összhangot a mesterséggel, a feszültség bonyolódik termékeny párbeszédbe a nyugalommal.

Az ezen ellentétekből, festői összecsapásokból – vagy harmonikus egyesülésekből, finom kiegyenlítődésekben – épülő Turcsán-piktúra értelmezése kapcsán talán akkor kerülhetünk legközelebb a művekhez, a művekbe foglalt mondandóhoz, jelentésekhez és kifejezésekhez, ha a festői láttelepet a korral, napjaink jelenségvilágával, lényegi valóságával ütköztetjük. Ezt tette meg művészetének egyik legjobb ismerője, Aszalós Endre művészettörténész is, amikor azt írta, hogy „Jelenkorunkban, amikor az emberiség mind materiális, mind szellemi értelemben válságokkal és az élet minden területét átható ellentmondásokkal terhes történelmi időszakát éli, különös figyelmet érdemel egy olyan alkotói teljesítmény, mint Turcsán Miklós festői világa. Ugyanis abban a – századunk egészére általában és korunkra különösen érvényes – összképben, amit Ady Endre oly találóan a 'minden Egész eltörött' aforizmájával jellemezett, a Turcsán-művek által előttünk feltáruló egyedi festői világkép a korunk művészetében megrendült hitünket adhatja vissza.”

Valóban, Turcsán Miklós festészete – leleményesen kimunkált formakincsével, különös motívumaival, finoman modellált színvilágával, illetve mindezek hallatlan érzékeny egységbe foglalt művészi összegzésével – a korunk művészetének szabadságába és szépségteremtésébe vetett hitünket adhatja vissza és erősítheti meg, és ezáltal segíthet magával a kor válságaival, konfliktusaival, ellentmondásaival való szembenézésben is: erőt adhat az összetört Egész töredékeinek halaszthatatlan összeillesztési kísérletéhez.

Wehner Tibor

Barcs János

A valakik

Daloltad magyarságodnak bús dalait,
szívedben kazánok tüze lobogott.
A harcot magad vívtad ingyen s nem vakít
titkolt út – barátaid a boldogok.

Kövér léhák, tudásukat hozzád mérték,
lábuk szüntelen mély völgybe lógotva
vihorásznak. A vállizmuk már nem érték.
Betakaróztak idegen tollakba.

A hatalmuk roskad, nyög kitartón a hit;
úttalan utat keres minden álnok
s akadnak bérenc kóklerek –: VALAKIK.

S csak aki jót tett, marad mindig a vádlott,
hiszen: a tette örök bűn s ott lakik
közelében a karvaly: – S szemében lángok!